

LEGITĂȚI ȘI TENDINȚE ACTUALE ALE PROCESELOR DEMOGRAFICE ȘI SOCIO-MEDI- CALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Boris GBLCA,
șeful Biroului Fondului Națiunilor Unite
pentru Populație (UNFPA) din Republica Moldova

SUMMARY

The overall demographic trends in Moldova suggest a situation of depopulation, fuelled mainly by poverty, insecurity and worsening health status of the population.

The population in Moldova is mostly rural and appears to be rural-ising. The urban share of the population peaked at about half in 1990 but has declined to 39% in 2003. One of the main reasons is the status of certain localities changed as the result of successive administrative-territorial reforms.

The population in the rural areas is ageing faster and more dramatically than the population in urban areas. People over 60 account for 15.2% of the rural population compared to 11.8% of the urban population. Overall, 1 in 7 people in Moldova is over 60. The health system is an important determinant of the population's health. The evolution of Moldova's health status after the independence (1989) has been uneven and was closely influenced by socio-economic developments. Life expectancy in Moldova remains to be the lowest in the European Region: 68.07 vs 79.06 years for European Union.

At present, life expectancy at birth is 65 for men and 72 for women. In rural areas, life expectancy is approximately 3 years less for both sexes. The overall demographic trends in Moldova suggest a situation of depopulation, fuelled mainly by poverty, insecurity and worsening health status of the population. The overall population is also ageing. The population in the rural areas is ageing faster and more dramatically than the population in urban areas. This is putting greater strains on rural livelihoods and extended family networks, as well as on overstretched health and education services. Due to changes in the population structure, a feminization of the rural population is attested.

There is no unit within the Government primarily responsible for developing and implementing policies in population and demographics aimed at addressing

the described factors.

Conform estimărilor Organizației Națiunilor Unite, în următorii 30 de ani populația lumii se va majora de

la 6,3 miliarde la 9 miliarde. Prevederea se definește ca estimarea unui eveniment care se va produce, prin analiza și proiectarea pe termen lung, având

la bază ipoteza longevității vieții și presupunându-se ca femeile pe parcursul vieții vor naște un mediu 2 copii.

Proiecția maximă a populației lumii se estimează către anul 2300 la peste 36,4 miliarde. În scenariul cel mai bun, populația țărilor dezvoltate va fi cea, numărul căreia va înregistra cea mai sesizabilă creștere, mărindu-se de la 4,9 miliarde până la 7,7 miliarde. Totuși se presupune ca proporția europenilor în populația lumii se va micșora de la 12 la 7 %, pe când cota Africii se va dubla de la 13 la 24%. China, India și SUA vor rămâne și peste 300 de ani, cele mai populate țări din lume, doar că ponderea lor în numărul total al populației de pe glob se va micșora de la 43 la 35%. Deoarece longevitatea va crește, se estimează ca vârsta medie a unei persoane va constitui 50 ani către anul 2300 (actualmente, vârsta medie fiind de 26 ani).

Raportul estimează că ponderea persoanelor ce au depășit vârsta de 60 ani, care în prezent este de 10 % din populația lumii, va ajunge la 38%.

Joseph Chamie, șeful Diviziei Națiunilor Unite pe Problemele Populației, a remarcat că secolul XX a fost „secolul demografic”: timp de 100 de ani, populația globului majorându-se aproape de 4 ori.

Republica Moldova, la fel, actualmente, se confruntă cu probleme demografice de importanță majoră pe termen mediu și lung, inclusiv legate de aspecte medico-sociale. Lipsa unei monitorizări stabile a evoluției fenomenelor demografice face dificilă evidențierea legităților și tendințelor proceselor sociale și demografice. Absența studiilor stabile complică

și mai mult posibilitățile de a prognoza consecințele evoluției actuale a transformărilor socio-demografice. Ca rezultat, lipsește o bază metodologică a elaborării unei politici demografice, care ar corespunde provocărilor actuale.

Pentru aprecierea calitativă a proceselor demografice, am analizat situația demografică la momentul actual, cu accent pe structura de vârstă a populației și am determinat tendințele principale ale evoluției fenomenelor date. La fel, situația demografică a fost studiată în baza analizei datelor oficiale ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, precum și în baza analizei proceselor socio-medice și demografice, bazate pe datele diferitor rapoarte ale organizațiilor internaționale și informațiilor de referință a diferitor autori.

Recensământul populației din Republica Moldova efectuat în octombrie 2004 raportează schimbări esențiale în structura demografică. Numărul populației stabile a Republicii Moldova (cu excepția raioanelor de Est și mun. Bender), conform datelor recensământului, a fost de 3.383.332 locuitori, inclusiv 1.305.655 în mediul urban și 2.077.677 locuitori în mediul rural. Conform datelor furnizate de ultimele două recensăminte, perioada 1989 - 2004 s-a caracterizat prin reducerea numărului populației, înregistrând o scădere de 274 mii persoane, declin demografic care s-a produs într-un ritm mediu anual de 0,5%. Descreșterea populației în această perioadă a fost determinată de trei factori esențiali: scăderea natalității, creșterea mortalității și a migrației. Acesta din urmă aduce unele beneficii

economice, dar și acestea pe termen scurt. Din punct de vedere demografic, efectele migrației sunt negative și vor fi evidente în viitor. Mulți moldoveni plecați peste hotare nu vor mai reveni acasă. Plecarea unuia dintre soți conduce, uneori, la destrămarea familiei. Dacă nu intervin anumite schimbări în evoluția natalității și a situației economice din țară, perspectivele sunt destul de descurajatoare. În cazul în care nu se vor diminua fluxurile de emigranți, peste vreo 20 de ani va scădea dramatic numărul persoanelor apte de muncă. În mod automat, va scădea și numărul nou-născuților. Dinamica internă a procesului demografic nu va putea fi schimbată decât pe termen foarte lung.

Sunt necesare măsuri de stimulare a natalității. Aceste măsuri pot fi doar de ordin economic și necesită cheltuieli enorme. Republica Moldova nu dispune de suficiente resurse pentru a demara programe concrete de redresare a natalității.

Comparativ cu 1989, se constată menținerea preponderenței populației rurale a țării - 61,4% față de 57,9%. În Republica Moldova se face evidentă accentuarea procesului de îmbătrânire demografică, în primul rând, prin reducerea numărului persoanelor tinere cu vârsta sub 15 ani și, concomitent, prin creșterea numărului populației vârstnice (de 60 de ani și peste). În 1989 aceste categorii de populație constituiau respectiv 29,6% și 12,6% din totalul populației, iar în 2004 - 21,0% și 14,3%. La recensământul din 2004 au fost înregistrate 97 persoane în vârstă de peste 100 de ani, 85 dintre acestea fiind femei, iar 79 persoane

locuiau la țară.

Rezultatele recensământului din 2004 au confirmat tendința de scădere a fertilității populației feminine. Continentul fertil (femeile în vârstă de 15 - 49 ani) constituie 64,8% din numărul total al femeilor în vârstă de 15 ani și peste, față de 65,3% în 1989. S-a constatat faptul că fenomenul fertilității este diferit în mediul urban și cel rural. Dacă numărul mediu de copii născuți vii la 1000 de femei, la nivel de țară, a fost de 1720, atunci în mediul rural acest indicator a fost de 1,6 ori mai mare față de cel din mediul urban, constituind respectiv 2035 și 1270.

Astfel, este evident faptul că populația Moldovei este majoritar rurală și creează impresia că se „ruralizează”. Ponderea populației urbane a atins un maxim de aproape 50% în 1990, dar a scăzut la 39% în 2003. Una din cauzele principale constă în faptul că în rezultatul reformelor administrativ-teritoriale succesive s-a schimbat statutul anumitor localități. Între 1990 și 2003, 171 000 oameni și-au părăsit locuințele din mediul urban și s-au întors la sat. De regulă, aceștia sunt persoanele în etate, ieșite la pensie sau șomerii parțiali. Tinerii din regiunile rurale iau direcția opusă, ei pleacă în orașele mai mari unde oși pot continua studiile și avea mai multe oportunități sau emigrează în căutare de lucru. Populația din regiunile rurale îmbătrânește mai repede decât populația din regiunile urbane. Persoanele cu vârsta mai mare de 60 ani formează 15,2% din populația rurală în comparație cu 11,8% din populația urbană. În general, în Moldova, o persoană din șapte are peste 60 ani. Este evident că populația din spațiul

rural ombătrbnește mai repede și mai dramatic decât cea din spațiul urban. Acest factor tensionează și mai mult sursele de venituri în spațiul rural și familiile mari, precum și sistemele de ocrotire a sănătății și onvătămăntului, care sunt deja suprasolicitate. Datorită modificării structurii populației, se atestă feminizarea populației rurale.

Fenomenul ombătrbării populației este caracteristic și pentru Republica Moldova. Acest fapt sporește povara pentru sistemul de protecție socială. În perioada 2002 – 2003 a sporit cu 58% numărul de bătrbni instituționalizați. Azilurile de bătrbni sunt puține și slab finanțate. Migrația fie că i-a lăsat pe bătrbni fără protecția rețelei de asistență și servicii sociale, fie i-a pus în poziția de neînviat de a crește nepoți, cu mulți ani după ce copiii lor proprii au plecat de acasă. Sistemele existente de asigurare socială nu pot asigura pe deplin echitatea și solidaritatea între și în cadrul diferitor generații și sprijinul pentru persoanele în vârstă. După cum s-a menționat deja, populația Moldovei ombătrbnește. Actualmente, cuantumul populației care depășește 60 ani este peste 14 %, iar cuantumul pensionarilor a depășit 18%. Evoluția acestui fenomen se va intensifica esențial, începând cu anii 2008-2010, când vor atinge limita de 60 ani generațiile anilor 1948-1949, care numeric sunt de 2,5 ori mai mare ca generațiile anilor precedenți. Aceasta va aduce la majorarea problemelor legate de populația vârstnică.

Se presupune că femeile suferă mult mai mult decât bărbații în procesul transformărilor socio-demografice, dar nu există date, care ar confirma această presupunere. Cu siguranță, femeile sunt

afectate mai mult de probleme legate de ombătrbire, la fel ca și de probleme de sănătate.

Determinarea metodelor de asistență a vârstnicilor pentru asigurarea integrării funcționale în societate este de o importanță vitală.

Actualmente, în Republica Moldova activează un azil republican pentru bătrbni și invalizi, 4 aziluri raionale pentru bătrbni, de asemenea, în curs de constituire mai sunt câteva aziluri. De remarcat că primele centre de reabilitare a bătrbnilor și invalizilor au fost inaugurate în anul 1999 în raioanele Cahul și Comrat și activează până în prezent.

Deci pentru prezent, în republica noastră există structuri care sunt preocupate de problemele vârstnicilor, dar aceste structuri nu reprezintă un sistem bine definit, drept o totalitate integrală, care ar conlucra pentru un efort comun – menținerea bunăstării și protejarea sănătății și protecției sociale apropiate persoanei vârstnice. Necesitatea creării și implementării, în baza structurilor existente a unei infrastructuri sau a unui sistem de protecție medico-socială a generației vârstnice în Republica Moldova este argumentată de două criterii preponderente-sociale și economice.

Puținele inițiative existente, astăzi, în scopul ameliorării situației bătrbnilor neajutorați sau neprijiniți de către familie și societate, nu pot suplini absența unei politici de anvergură, care să concentreze eforturile diferitelor instituții, organizații, asociații cu caracter guvernamental sau nonguvernamental, de stat sau privat și să facă posibilă elaborarea unor obiective specifice pe categorii de probleme și

priorități: protecție socială, asistență socială, medicală, alimentație, locuință etc. Lipsesc nu numai fondurile materiale necesare pentru îmbunătățirea nivelului de trai al bătrânilor, dar și soluțiile, mecanismele, cadrele calificate prin intermediul cărora aceștia pot fi readuși la viața socială activă și utilă, pentru a le restitui sentimentul identității și importanța lor ca grup social distinct.

Crearea unor structuri statale și/sau cu statut nonguvernamental cu asemenea obiective specifice ca apărarea intereselor și drepturilor bătrânilor, ca o categorie socială specială, aprofundarea serviciilor sociale pentru aceste persoane, promovarea profesiei de asistent social, precum și armonizarea legislației sociale naționale la standardele europene oferă posibilitatea soluționării diverselor probleme.

Înființarea unor centre cu obiective de sprijinire a vârstnicilor fără posibilități materiale, lipsiți de suport social și prevenirea instituționalizării prin redarea încrederii în forțele proprii este actuală. Centrul de zi ar oferi posibilitatea petrecerii timpului liber, consiliere în probleme sociale și juridice, vizite ale asistentului social la domiciliul bătrânilor, asistență medicală, servirea mesei, consiliere psihologică individuală și de grup, suport social în caz de îmbolnăvire, prin vizite la domiciliul vârstnicilor sau la spital, asigurarea asistenței provizorie la domiciliu. Organizarea diferitelor momente festive, activități sociale și de petrecere a timpului liber. Formarea profesională, acreditarea furnizorilor de servicii sociale, medierea socială pentru persoanele vârstnice este recomandată

și binevenită.

La fel, de o importanță majoră este înființarea, organizarea și funcționarea unui Consiliu Național pentru Persoane Vârstnice.

În momentul de față, Republica Moldova are nevoie de o viziune realistă asupra dezvoltării sale economice și sociale pentru următoarele decenii, iar populația este factorul major al acestei strategii. Numărul populației țării în anii și deceniile următoare va depinde de evoluția paralelă a natalității și mortalității, precum și de nivelul migrației externe.

Astăzi adoptarea unei politici naționale în domeniul populației este mai actuală ca niciodată. Adoptarea luării unor decizii în acest domeniu va conduce la agravarea crizei demografice și la majorarea costurilor intervenției în viitor. Republica Moldova astăzi nu are o instituție științifică abilitată să monitorizeze indicatorii de dezvoltare a populației. Există necesitatea unei asemenea instituții, care ar efectua studii și analize, cu recomandări științifice, planuri și prognoze demografice pe termen scurt, mediu și lung.

Redresarea natalității este singura cheie a viitorului demografic al țării, iar stoparea derapajului demografic trebuie să constituie componenta majoră a viitoarei strategii de dezvoltare durabilă a Moldovei.

Populația reprezintă elementul central în definirea oricărei strategii pentru o dezvoltare socio-economică durabilă. În momentul de față, Republica Moldova are nevoie de o viziune realistă asupra dezvoltării sale economice și sociale pentru următoarele decenii, iar populația este factorul major al acestei

strategii.

Este nevoie de un studiu care să abordeze o viziune pe termen mediu și lung posibilele evoluții ale populației Moldovei, implicațiile demografice și economice ale acestor evoluții și rezolvarea problemelor politicii demografice.

După cum cunoaștem, proiectările demografice reprezintă un instrument major în elaborarea programelor și strategiilor de dezvoltare economică și socială și sunt indispensabile în fundamentarea componentelor unei politici demografice realiste și eficiente.

Astăzi adoptarea unei politici naționale în domeniul populației este mai actuală ca niciodată. Amânarea luării unor decizii în acest domeniu va conduce la adâncirea crizei demografice și la majorarea costurilor intervenției în viitor.

În acest context, este apreciat faptul că Guvernul are o strategie realistă asupra dezvoltării economice și sociale a țării pentru următorii ani, iar populația

reprezintă elementul central în definirea și structurarea acestei strategii pentru o dezvoltare socio-economică durabilă.

Stabilirea accesului liber și universal al populației la servicii calitative medicale, prezența unui mecanism de protecție socială adecvat necesităților, constituie un obiectiv prioritar. Promovarea politicilor de protecție socială, la fel dezvoltarea socio-economică durabilă necesită o implicare primordială a tuturor factorilor de decizie.

Mediul academic, clasa politică, mass media și opinia publică trebuie să se implice activ în rezolvarea problemelor socio-demografice și medicale. În cadrul unui dialog deschis și constructiv se vor găsi soluțiile adecvate în această perioadă, marcată de transformări importante în evoluția medico-socială și demografică a populației.

Concluzii

Astăzi în Republica Moldova există necesitatea instituirii unei structuri

guvernamentale abilitate să dezvolte planuri și prognoze demografice, să monitorizeze indicatorii de populație și dezvoltare, să execute studii și analize profunde cu caracter demografic. Această recomandare este bazată pe concluziile Organizației Națiunilor Unite, agențiilor specializate ONU și Uniunii Europene. Acest fapt este cu atât mai mult argumentat, datorită schimbării vădite a structurii de vârstă a populației cu creșterea ponderii persoanelor vârstnice pe fondul scăderii natalității și a fertilității în Republica Moldova. Populația din spațiul rural îmbătrânește mai repede și mai dramatic decât cea din spațiul urban; se atestă feminizarea populației rurale. Durata medie de speranță a vieții la naștere în Moldova rămâne a fi cea mai joasă din regiunea europeană: 68,07 ani comparativ cu 79,06 ani în Uniunea Europeană. Înființarea unor aziluri și centre de zi pentru vârstnici cu obiectivele de sprijinire a acestora și asistență socio-medicală este actuală. Formarea profesională, acreditarea furnizorilor de servicii sociale pentru persoane vârstnice este recomandată. Astfel, argumentăm că instituirea unui Consiliu Național sau a unei structuri guvernamentale similare, axate pe problemele persoanelor vârstnice, este mai mult decât necesară.

BIBLIOGRAFIE

1. ASEM, UNFPA, Impactul migrației populației asupra situației demografice din Republica Moldova, Chișinău, 2005, 176 p.
2. Biroul Național de Statistică, Notă informativă cu privire la totalurile Recensământului populației din 2004, Chișinău, nr. 01-11/66 din 04.04.2006, p. 1-6.
3. Constantin Matei, Particularitățile actuale ale evoluției populației în Re-